

תוכן עניינים

חלק א': סדרי דין והראיות הכלליים תחתם חוסות תביעות בתחום הנזיקין והביטוח.....	1
שער א': קשת הדינים החולשת על תביעות בשל נזקי גוף, נזקי רכוש וביטוח.....	1
פרק א': מבוא.....	1
פרק ב': החוק לתיקון דיני הנזיקין (הטבת נזקי גוף), התשכ"ד-1964.....	3
פרק ג': פקודת הנזיקין.....	5
פרק ד': פיצויים על-פי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975.....	7
1. כללי.....	7
2. פסיקת הפיצוי על-פי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים מול פקודת הנזיקין.....	8
3. עיקרון "ייחוד העילה".....	8
פרק ה': חוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1981.....	15
1. בירור חבותו של המבטח - סעיף 23 לחוק חוזה ביטוח.....	15
2. תחלוף - סעיף 62 לחוק חוזה ביטוח.....	19
פרק ו': חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד-1994.....	23
פרק ז': חוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), התש"ל-1970.....	25
שער ב': סדרי דין כלליים החולשים על ניהול ההליך המשפטי בתביעות בתחום הנזיקין והביטוח.....	27
פרק א': מבוא.....	27
פרק ב': ניהולו של ההליך המשפטי וחובת תום-הלב.....	29
פרק ג': כתבי טענות בראי תקסד"א החדשות ופסיקת בתי-המשפט.....	33
פרק ד': תחשיבי נזק.....	39
1. כללי.....	39
2. אורכה להגשת תחשיב נזק ולהגשת חוות-דעת רפואית - הבקשה נדחתה.....	40
3. הגשת תחשיב נזק-חוות - דעת אקטוארית - כל מסמך שהצדדים ירצו לצרף.....	44
4. סיום ההליכים המקדמיים - הצדדים יגישו תחשיבי נזק בצירוף כל המסמכים עליהם הם מבקשים להסתמך. על הצדדים להתייחס בתחשיבים גם לשאלת החבות.....	44

5.	סיום הליכים מקדמיים - מינוי מומחים וקבלת חוות-הדעת - הצדדים יגישו תחשיבי נזק בצירוף כל המסמכים עליהם הם מבקשים להסתמך.....	45
6.	ההודעה מוסכמת שהוגשה מטעם הצדדים באשר להגשת תחשיבי נזק.....	47
7.	הוצאת חוות-הדעת והגשת תחשיב חדש.....	48
8.	לאחר קבלת חוות-דעת המומחה על הצדדים להגיש תחשיבי נזק.....	51
9.	עובר להגשת תחשיב התובעים יעמוד ב"כ התובעים בקשר עם ב"כ הנתבעת כדי לוודא שהתיק בשל להגשת תחשיבים.....	52
10.	התובע לא עמד במועדים אשר נקבעו על-ידי בית-המשפט וגם לא באורכות שניתנו לו לבקשתו.....	53
11.	הצדדים יגישו תחשיבי נזק בצירוף כל המסמכים עליהם הם מבקשים להסתמך. הצדדים יתייחסו בתחשיבים גם לשאלת החבות, ככל שיש בכך צורך.....	59
12.	ביטול החלטה בדבר הגשת תחשיבי נזק ומינוי מומחה מטעם בית-המשפט.....	60
13.	בקשה למתן מידע לצורך עריכת תחשיב נזק.....	65
14.	הגשת תחשיבי נזק לאחר חוות-דעת מומחה בית-המשפט.....	70
15.	תחשיב נזק ותיקון כתב תביעה.....	71
16.	הגשת תחשיבי נזק לאחר חוות-דעת מומחים.....	82
17.	סיכום.....	83
	שער ג': דיני הראיות הכלליים החולשים על ניהול ההליך המשפטי בתביעות נזיקין וביטוח	85
	פרק א': מבוא	85
	פרק ב': משקלן של ראיות	93
1.	מבוא.....	93
2.	משקלה של עדות.....	93
2.1.	כללי.....	93
2.2.	פיצולה של העדות לצורך הכרעה.....	95
2.3.	"אותות האמת".....	95
2.4.	קביעת מהימנות.....	96
2.5.	משקלה הפנימי של עדות.....	96
2.6.	חקירה נגדית שנפגמה ומשקל העדות.....	97
2.7.	סיכום.....	99
	פרק ג': הכרעה על-פי עדות יחידה במשפט אזרחי	103
	פרק ד': חובת הראיה ברשלנות כשהדבר מעד על עצמו - סעיף 41 לפקודת הנזיקין	107
1.	הדין.....	107

107.....	2. כללי
107.....	3. תנאי סעיף 41 ניתוח ומשמעות
107.....	3.1 התנאי הראשון
108.....	3.2 התנאי השני
108.....	3.3 התנאי השלישי
111.....	פרק ה': כלל הראיה הטובה ביותר
111.....	1. מהותו של הכלל
	2. לא קיים "מדרג" של ראיות משניות, העשוי להשפיע על שאלת קבילותן
112.....	3. משפט משווה
112.....	3.1 אנגליה
113.....	3.2 ארצות הברית
113.....	3.3 קנדה
114.....	3.4 אוסטרליה

חלק ב': יישום סדרי הדין ודיני ראיות מיוחדים לניהול ההליך המשפטי בתביעות הנזיקין השונות - מכוח פקודת הנזיקין, הפלת"ד חוק חוזה ביטוח ועוד

115.....	שער א': פקודת הנזיקין
115.....	פרק א': מבוא
115.....	פרק ב': חובת הראיה ברשלנות לגבי דברים מסוכנים - סעיף 38 לפקודת הנזיקין
117.....	פרק ג': חובת הראיה ברשלנות לגבי אש - סעיף 39 לפקודת הנזיקין
119.....	1. כללי
119.....	2. מהות ביטוחי אש
120.....	3. רשלנות במניעת השריפה עקב בדיקה לא מתאימה
120.....	4. האחריות לנזקי השריפה הן על יסוד הוראת סעיף 39 לפקודת הנזיקין והן לנוכח התקיימות רכיביה של עוולת הרשלנות
121.....	5. להוכחת טענתה המשיבה לא צריכה להיזקק להוכחה שמעבר לכל ספק סביר, אלא די במאזן ההסתברות, כשכמות הראיות שתידרש תהא מוגברת ומושפעת ממהותו של הנושא וממידת החומרה של טענותיה כנגד המערער
123.....	6. לא הוכחה התרשלות קונקרטיית של הנתבעת, במנותק משאלת חובתה הכללית לבצע בדיקות יזומות במטרה לאתר סילוף נתיכים
126.....	7. הנתבעים לא הרימו את הנטל שהועבר אליהם
127.....	8. הנתבע לא הביא אסמכתא לכך שהנזק לא היה באשמתו
129.....	

9. על התובעת רובץ הנטל להוכיח כי מקור השריפה הוא במקום שבו טען המומחה מטעמה וכי זה נגרם עקב טיפול לקוי במוסך הנתבעים.....	131
10. לא סביר ולא ראוי מבחינה נורמטיבית, לדרוש מתופס מקרקעין לדאוג לקיומם של אמצעים מיוחדים למניעת מעבר אש בחלקתו...131	131
11. הטלת אחריות על בעל הרכב בגין אי בדיקת מערכת החשמל של הרכב כאשר אין כל אינדיקציה מוקדמת לבעיה, אינה רצויה מבחינה של התועלת הכלכלית.....	133
12. האחריות לאירוע רובצת לפתחו של הנתבע בשל התקנה לקויה של הדוד ובשל פגמים בו.....	134
13. הנתבעת לא הסירה את אחריותה למקרה השריפה.....	136
14. התקלה ברכב שהובילה לשריפתו נגרמה עקב התקנה לקויה של המצבר על-ידי הנתבע.....	138
15. התובעת לא היתה ערוכה ותרמה תרומה נכבדה לנסיבות התרחשות התאונה שבה נגרמה השריפה.....	140
16. שינוי הגרסאות התכוף של התובע הביא לדחיית תביעתו.....	140
17. נטל הראייה שלא היתה לגבי מקורה של האש או התפשטותה התרשלות, נופל לפתחם של הנתבעים.....	141
18. התובעת לא עמדה בנטל הבאת הראיות המוטל עליה, להוכיח - הן כי השריפה נגרמה בגלל כשל חשמלי והן לשלול האפשרות כי השריפה נגרמה כתוצאה מהצתה - ברמת ההוכחה הדרושה במשפט אזרחי.....	142
19. נתבעים 1 ו- 2 לא הצליחו לפרוק מעצמם את האחריות לנוזקי השריפה.....	143
20. לא הוכח כי היה ברקע אירוע כלשהו שיביא להצתת רכבה של הנתבעת.....	145
21. במאזן ההסתברות הנדרש לצורך הכרעה זו ניתן לומר שהנתבעת פעלה כיבואן סביר.....	146
22. מקום שהמזיק לא היה יכול היה לצפות סיכונים או נזק, אין מקום להטיל עליו אחריות בגין התממשותם, אפילו אם נתוני השטח סייעו בפועל לגרם הנזק.....	148
23. משנקבע כי מקור האש ברכב הנתבעת וכי האש עברה מרכב הנתבעת והציתה את רכב התובעת, עבר נטל הראייה לנתבעת להוכיח שלא התרשלה בקשר למקור האש או התפשטותה.....	150
24. האם על המבוטחים לשלול שהשריפה נגרמה או היתה יזומה בידיהם, או האם על המבטחת להוכיח זאת?.....	151
פרק ד': חובת הראייה ברשלנות לגבי חיה - סעיף 40 לפקודת הנזיקין.....	153
שער ב': נזק ראייתי במשפטי נזיקין וביטוח.....	155

155	פרק א': מבוא.....
157	פרק ב': דוקטרינת הנזק הראייתי .....
165	פרק ג': הפן הדיוני-ראייתי .....
169	פרק ד': הפן הנזיקי-מהותי .....
183	פרק ה': דיני נזיקין .....
183	1. כללי .....
183	2. דוקטרינת הסיכון .....
183	3. דוקטרינת הנזק הראייתי .....
190	4. היעדר רשומה רפואית המתעדת את מהלך הטיפול.....
190	5. הכשלת בירור שאלה רפואית .....
191	6. רישום חסר .....
	7. צילום חזה לא בוצע בשל התרשלות הנתבעות - אי-ביצועה של הבדיקה עולה כדי נזק ראייתי שנגרם לתובעים .....
193	8. הטענה בדבר נזק ראייתי יש לטעון במסגרת כתב התביעה.....
194	9. מקום שהתובע לא פנה אל הנתבעת במשך שלוש שנים לאחר התאונה, הגם שפנה לקבלת ייעוץ משפטי כבר כחודש לאחריה, בחר להגיש את תביעתו שלוש שנים לאחר התאונה ואף עם הגשת התביעה לא פנה לקבלת צו המורה לנתבעת לאפשר ביקור מומחה מטעמו במקום, לא ניתן לומר כי התנהלות הנתבעת היא זו שגרמה לו לנזק ראייתי ודומה כי התנהלות התובע עצמו, ושיבתו בחיבוק ידיים כל אותן שנים, הביאה אותו למצבו הנוכחי בו אין בידו כל ראייה לקיומו של כשל במערכת החשמל של המסעדה אשר גרם כנטען להתחשמלותו.....
194	10. אין מקום להעלות טענה בעלמא לקיומו של נזק ראייתי כפי שעשתה התובעת. החלת החזקה לנזק ראייתי הנובע מליקויים או חוסר בתיעוד תלויה בתנאים שונים שיש להוכיחם - התובעת לא מנתה את התנאים ולא ביססה את תחולתם.....
194	11. מטרתה של דוקטרינת הנזק הראייתי הינה לרפא פגם ראייתי שיצרה הנתבעת בהתנהלותה, באופן שגרם לקושי ממשי בהוכחת יסודות תביעתה של התובעת .....
194	פרק ו': שיהוי, התיישנות ונזק ראייתי .....
195	1. כללי .....
196	2. שיהוי ו"נזק ראייתי" .....
196	3. תביעה כנגד חברת ביטוח - נזק שנגרם לרכב.....
198	4. תביעת שיבוב של חברת ביטוח.....
199	5. נזקי הצפה.....
202	6. שיהוי ו"נזק ראייתי" .....
	שער ג': ניהול ההליך המשפטי בתביעות נזיקין בחסות חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 ודיני חוזים .....
209	

209	פרק א': ביטוח רכוש - מהות
211	פרק ב': חוק חוזה הביטוח - כללי
213	פרק ג': מהותו של החוזה בין המבוטח למבטח
213	1. סעיף 1 לחוק
213	2. דמי הביטוח תנאי מרכזי ביצירת החוזה
213	3. חוזה הביטוח - חוזה אישי
213	4. חוק חוזה הביטוח - דיני החוזים הכלליים
214	5. מועד חתימת ההצעה - מועד תחילת הביטוח
214	6. צורתו של חוזה הביטוח
214	7. דרישת המסויימות
214	8. נטל ההוכחה
215	9. היקפו של נטל ההוכחה
216	10. מידת ההוכחה הנדרשת
216	11. נטל ההוכחה - חריגה מן הכיסוי הביטוחי
216	12. זכאותו של מבוטח לתגמולי ביטוח מהמבטחת במקרה של נזק לרכוש כתוצאה מפריצה
217	13. החברה לא הרימה את הנטל
218	14. נטל הוכחה להוכחת חריג על המבטחת
219	פרק ד': תחולה חוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1981
221	פרק ה': סוגי ביטוח שאין החוק חל או חל חלקית
223	פרק ו': מרמה בתביעת תגמולים וניזוק תם-לב - נטל ההוכחה רובץ על המבטח
226	פרק ז': נטל ההוכחה רובץ על המבטחת בטענה על-פי סעיף 26 לחוק
231	פרק ח': על פרשנות פוליסות ביטוח
237	פרק ט': על נטל ההוכחה בתביעות ביטוח ואבחנה בין סוגי הפוליסות
239	פרק י': התיישנות וסייג להתיישנות
239	1. התיישנות - סעיף 31 לחוק
240	2. פרשנות לשונית
240	3. יסודות ההתיישנות הדינית
242	4. פרשנות המילים "לאחר שקרה מקרה הביטוח"
243	5. פירוש המונח "תביעה לתגמולי ביטוח"
244	6. מועד העלאת טענת ההתיישנות
249	7. אי-המצאת מסמך רלוונטי מביאה למסקנה כי אילו היה מומצא המסמך, זה היה פועל לרעת הצד שנמנע מהגשתו
250	8. המועד הקובע לתחילת מירוץ תקופת ההתיישנות בתביעת תגמולי ביטוח הוא מועד קרות התאונה

9. האם זכאי מבוטח בתביעת שיבוב לתשלומי נזקי רכוש כאשר חלה על תביעתו התיישנות.....	252
10. זכאותו של מבוטח לתגמולי ביטוח מהמבטחת במקרה של הגשת התביעה לאחר תום תקופת ההתיישנות.....	252
11. זכאותו של מבוטח לתגמולי ביטוח מהמבטחת במקרה של נזק במיזם בניה עקב תכנון לקוי.....	253
12. תביעת המנוח התיישנה בעת שהוגשה - הערעור התקבל.....	253
13. סייג להתיישנות - סעיף 70 לחוק.....	255
13.1 כללי.....	255
13.2 יישומו של החריג של סעיף 70 לחוק.....	256
14. תביעה שעיקרה הוא פיצוי בגין נזק שנגרם לרכב עקב השימוש שנעשה בו: נסיעה בכביש ופגיעה במכשול.....	258
15. הנתבעת סירבה לפצות את התובע בגין הנזק ובהתאם לכך הוגשה התביעה.....	258
16. נזקי רכוש שונים שנגרמו למבוטחת התובעת עקב כשל במערך ייצור.....	259
17. ההודעה לצד שלישי - האם עומדת לחברת הביטוח ולמבוטח זכות שיבוב כלפי עובד המוסד?.....	259
18. האם למבטחת קיימת זכות תחלוף?.....	260
19. הזכאות להגיש תביעת שיבוב כנגד מבוטח משותף בפוליסה....	260
20. האם עלה בידי התובעת להוכיח את אחריות הנתבעות לנזקי המבוטחת מושא התביעה?.....	261
21. תובענה ליתרת תשלום החוב הנטען.....	262
22. תביעת שיבוב שהגישה המשיבה נגד המערער בגין סכומים ששילמה בהתאם לפוליסת ביטוח אחריות מקצועית לעורך-דין במסגרת הליכים משפטיים שהתנהלו נגדו.....	262
23. האם קמה חובה על הנתבעת, כמעבידתו של רמי לדאוג לקיומו של ביטוח רכוש המכסה את אחריותו בעת שימוש בכלי רכב של המעבידה?.....	263
24. האם דינו של הנהג ברכב כדין המבוטח בביטוח מקיף - שאז אין חברת הביטוח זכאית לחזור עליו בתביעת שיבוב?.....	263
25. תחולת החריג שבפוליסה.....	264
26. התובעת לא הצליחה להוכיח כי משאית הנתבעת היא זו שהיתה מעורבת בתאונה.....	265
27. לא הובאו ראיות לקשר הסיבתי בין קיום השמן על הכביש לבין התרחשות התאונה.....	265
28. קריסת מרזבים.....	266

29.	טענת התובעת כי משמדובר בתביעת תחלוף של חברת ביטוח, ולא תביעה ישירה של הניזוק כלפי המזיק, יש להחיל את ההלכה לפיה חברת ביטוח אינה משלמת כמתנדבת.....	267
30.	אין בכוחו של כתב הויתור שנחתם בין המבקשת 1 לבין מבוטח המשיבה, כדי לשלול מהמשיבה את זכות התחלוף, שכן אין היא צד לכתב הויתור.....	267
31.	נפקותו של הסכם שנערך בין מבוטח התובעת לבין הנתבע בכל הנוגע לזכות התביעה של התובעת כלפי הנתבע.....	267
32.	האם מתקיים השתק עילה המקים מחסום בפני ההודעה לצד ג'?	268
33.	נזק שנגרם לרכב בגין אש.....	268
34.	התובעת הוכיחה כי עמדה בחובת הקטנת הנזק וכי הסכום אותו שילמה למבוטחתה וכעת היא תובעת מכח התחלוף סביר, שלא לומר ההפך מכך.....	269
35.	נזקים שנגרמו למשאית ולתכולתה.....	269
36.	חריג לכיסוי בביטוח אחריות לנזקי צד ג'.....	270
37.	במסגרת עקרון השיבוב התובעת נכנסת בנעלי מבוטחה בגין זכויותיו כלפי צד ג' - המזיק.....	270
פרק י"א: חובת תום-הלב ביחסי מבוטח מבוטח ובניהול ההליך..... 273		
1.	חובת תום-הלב - סעיף 39 לחוק החוזים.....	273
2.	חובת תום-הלב והיחסים בין המבוטח למבוטח.....	273
3.	החובה ליידע את המבוטח שאין בידו כיסוי מלא - חובת תום-הלב.....	275
4.	אי-משלוח הפוליסה וחובת תום-הלב.....	276
5.	הפרת חובת תום-הלב.....	277
פרק י"ב: בדיקת הפוליגרף..... 279		
שער ד': רשלנות רפואית - סדרי הדין והראיות בעין פקודת הנזיקין וחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996 ותקנותיו..... 285		
פרק א': מבוא..... 285		
פרק ב': חובת זהירות מושגית..... 287		
פרק ג': חובת זהירות קונקרטיית..... 289		
פרק ד': רופא סביר..... 291		
פרק ה': "מעמדו" של המזיק..... 295		
פרק ו': הנוהג המקובל או הפרקטיקה המקובלת..... 297		
פרק ז': ההכרעה בין מספר גישות/אסכולות..... 299		
פרק ח': קיומו של קשר סיבתי, עובדתי ומשפטי..... 301		
פרק ט': נזק ראייתי..... 303		
פרק י': רשלנות רפואית - סדר דין וראיות - חוק זכויות החולה ובהשקה לעוולות בפקודת הנזיקין..... 305		

1. מבוא.....	305
2. היעלמותם, שיבושם, ותיעוד חסר - של מסמכים רפואיים ותיעוד רפואי לקוי - העברת נטל הראיה לרופא.....	306
3. רשלנות רפואית ונזק ראייתי.....	309
4. נזק ראייתי - דחיית הטענה.....	333
5. אי-ביצוע בדיקה.....	337
6. ניתוח שלא היה בו כל צורך.....	340
7. נזק ראייתי שגרמו התובעים לנתבעים.....	340
8. דלות הרישומים בעת ניתוח.....	341
פרק י"א: עוולת התקיפה.....	345
1. כללי.....	345
2. ההגנה - סעיף 24 לפקודת הנזיקין.....	348
3. ניסוחו של כתב התביעה בעוולת התקיפה ונטל ההוכחה.....	349
4. הסכמה מדעת לטיפול רפואי - אופן מתן הסכמה מדעת - סעיפים 13 ו-14 לחוק זכויות החולה.....	350
5. תיקוני תשפ"ד - סעיפים 14א, 14ב ו-14ג לחוק זכויות החולה.....	366
פרק י"ב: הפרת חובה חקוקה.....	371
שער ה': סדרי דין וראיות בתביעות המושתתות על חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים ותקנותיו.....	375
פרק א': מבוא.....	375
פרק ב': הגדרות.....	377
1. "מאורע".....	377
2. "נזק גוף".....	377
3. "עקב השימוש ברכב".....	378
4. "ממעשה שנעשה במתכוון".....	379
5. "רכב מנועי".....	379
6. "השימוש ברכב".....	381
6.1 כללי.....	381
6.2 נסיעה.....	383
6.3 כניסה וירידה מהרכב.....	383
6.4 חניה.....	386
6.5 טיפול דרך או תיקון דרך.....	388
6.6 הידרדרות או התהפכות של הרכב.....	389
6.7 הינתקות או נפילה של חלק מהרכב או מטענו.....	389
6.8 טעינה ופריקה.....	390
7. האם עסקינן בתאונת עבודה? תאונת דרכים של רוכב אופנוע.....	391
8. הוכחת תאונת פגע וברח.....	392

9. האם קרובי משפחתו של המנוח נכנסים להלכת אלסוחה בעקבות הנזקים הנפשיים שנגרמו להם?	393
10. האם פגיעה בקרסול עת יורדים מהאוטובוס נחשבת לתאונת דרכים?	394
פרק ג': זכות החזרה של קרנית	397
1. מבוא	397
2. מהות הזכות לחזרה של קרנית	399
3. זהות הפוגע - שקידה סבירה על איתורו	400
4. נטל הוכחה מוטל על התובע	402
5. הגבלת הזכאות לפיצויים	403
5.1 הדין	403
5.2 כללי	404
5.3 "גרם במתכוון" - סעיף 7(1) לחוק הפיצויים	405
5.4 סעיף 7(3) לחוק הפיצויים	406
5.5 סעיף 7(5) לחוק הפיצויים	406
5.6 היעדר ביטוח - סעיף 7(6) לחוק הפיצויים	407
5.7 נהג בהיתר - סעיף 7א לחוק הפיצויים	407
5.8 מטרתו של סעיף 7(3) לחוק הפיצויים היא לשלול את זכאותו של נפגע אשר נהג ללא רישיון, ובכך להרתיע את ציבור הנהגים מפני נהיגה ללא רישיון שהיא מנוגדת לתקנת הציבור	408
5.9 אי-תחולת סעיף 7(3) לחוק	408
6. גמול והחזר הוצאות - סעיף 13א לחוק	409
פרק ד': תשלום תכוף - סדרי דין וראיות	411
1. הדין	411
2. מהות ההליך	413
3. התערבות בית-משפט של ערעור	416
4. סדרי הדין בבקשה לתשלום תכוף	416
4.1 הוצאות בגינן ייפסק התשלום התכוף	416
4.2 הבקשה לתשלום תכוף	417
4.3 דוגמאות ותקדימים	417
4.3.1 ערעור על החלטה לתשלום תכוף - נדחה	417
4.3.2 קבלת בקשה לתשלום תכוף ומינוי מומחים - רגל תותבת והתפתחות מחלת סכרת	417
4.3.3 קבלת בקשה לקביעת תשלום תכוף - נפסק 21,000 ש"ח - צורכי מחיה	418
4.3.4 בקשה לתשלום תכוף בעקבות נפילה במהלך ירידה מהאוטובוס - תשלום 20,000 ש"ח	419
4.3.5 בקשה לתשלום תכוף - זהות שווי הכנסות והוצאות - 7,228 ש"ח	419

4.3.6	קבלת בקשה לתשלום תכוף - הוצאות ניתוח לקרע בכתף -	420
4.3.7	קבלת בקשה לתשלום תכוף - תשלום 5,000 ש"ח	420
4.3.8	שברים בראש, בעצם הבריח, בצלעות ובירך - בקשה לתשלום תכוף - תשלום 40,000 ש"ח	420
4.3.9	שברים מרובים - בקשה לתשלום תכוף עקב דריסה על-ידי טרקטור - תשלום 35,000 ש"ח	421
4.3.10	בקשה לתשלום תכוף - תשלום 18,000 ש"ח	421
4.3.11	בקשה לתשלום תכוף - תשלום 21,000 ש"ח	421
4.3.12	תשלום תכוף - בשל הפגיעה אושפז המשיב ולימים אף עבר תהליך שיקומי בבית-החולים לווינשטיין	422
4.3.13	קבלה חלקית של בקשה לתשלום תכוף - הוצאות נסיעה וסיעוד - 30,000 ש"ח לתקופה של שישה חודשים	422
4.3.14	בקשה לתשלום תכוף - פגיעה רב מערכתית קשה	423
4.3.15	בקשה לתשלום תכוף - שתי מבטחות	423
4.3.16	תשלום תכוף - מלצרית	424
4.3.17	בקשה לתשלום תכוף - רכזת גיוס	425
5.	אי-עמידה בדרישות סעיף 5 לחוק - דחיית הבקשה לתשלום תכוף	425
429	פרק ה': תשלומים עיתיים - סדרי דין וראיות	
1.	הדין	429
1.1	סעיף 6 לחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975	429
1.2	תקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תשלומים עיתיים), התשל"ח-1978	429
2.	תשלומים עיתיים - מהות	431
2.1	כללי	431
2.2	יתרונות וחסרונות שיטת התשלום העיתי	432
2.3	תשלום אחד או תשלומים עיתיים	435
3.	ההחלטה על-פיצויים עיתיים ושינוייה	435
3.1	כללי	435
3.2	שהיית המערערת בקרב בני משפחתה לאורך כל ימיה - תשלום חד-פעמי או עיתי	436
3.3	מתי תתאפשר הגדלת תשלומים עיתיים שנפסקו לניזוק בשל שינוי במצבו?	438
3.4	האם בית-המשפט מוסמך לפסוק תשלומים עיתיים בתביעה לפי חוק הפיצויים, במקרים שאינם נזכרים מפורשות בחוק הפיצויים ובתקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים?	439

3.5 דיון נוסף בשאלה מהן הנסיבות שבהן תקום הצדקה לשינוי שיעורם של תשלומים עיתיים? 441.....

3.6 האם רשלנות המשיבים גרמה רק למחצית הנזק שנגרם לילד? 442.....

3.7 הסכמה בין הצדדים, אשר אושרה על-ידי בית-המשפט, באשר לנקיטה בדרך התשלום העיתי 445.....

חלק ג': מומחים בתביעות רכוש ונזקי גוף - סדרי דין וראיות 449.....

שער א': מומחים בעין המשפט - כללי 449.....

פרק א': מבוא..... 449.....

פרק ב': מיון ורשימות המומחים..... 451.....

1. מבוא..... 451.....

2. מיון..... 451.....

פרק ג': הוראות הדין תחתם חוסה חוות-דעת המומחה 453.....

שער ב': מומחים בדיני הנזיקין הכלליים ובחקיקה מיוחדת - דיני הראיות 457.....

פרק א': מבוא..... 457.....

פרק ב': חוות-דעת מומחה ותעודת רופא - סעיף 20 לפקודה 459.....

פרק ג': חזקת חתימה - סעיף 21 לפקודה..... 465.....

פרק ד': חוות-דעת ותעודת רופא שנעשו מחוץ לישראל - סעיף 22 לפקודה..... 467.....

פרק ה': תעודת עובד הציבור - סעיף 23 לפקודה..... 471.....

פרק ו': צורת חוות-הדעת והגשתה - סעיפים 24 ו-25 לפקודה..... 475.....

פרק ז': חקירה בעל-פה - סעיף 26 לפקודה..... 481.....

פרק ח': שמירת זכויות וסמכויות והגדרה - סעיפים 27 ו-28 לפקודה..... 485.....

שער ג': תביעות בגין נזקי רכוש - רכב ושמאות רכב 489.....

פרק א': מבוא..... 489.....

פרק ב': שמאות רכב - עקרונות השומה..... 491.....

1. "ירידת ערך אובייקטיבית"..... 491.....

2. אבחנה בין ירידת ערך "טכנית" לירידת ערך "מסחרית"..... 491.....

2.1 כללי..... 491.....

2.2 כללי ועדת ששון אינם מחייבים בהכרח אלא ניתן לסמוך גם על שיטת חישוב עצמאית להערכת הנזק..... 491.....

3. חישוב ירידת הערך..... 492.....

4. "שמאות רכב" - "שמאי רכב" - "מתמחה בשמאות רכב"..... 493.....

5. "נזק גולמי" - "אובדן גמור" (total loss) - היחס בין המושגים..... 494.....

496.....	6. "אובדן גמור" - "total loss".....
498.....	7. "אובדן גמור להלכה".....
499.....	8. "אובדן גמור" - "אובדן גמור להלכה" - תגמולים - תביעה ייצוגית.....
500.....	9. "שווי רכב".....
501.....	10. "רכב שיצא מכלל שימוש".....
501.....	11. "שימוש ברכב שניזוק" (בדיקת בטיחות על-פי תקנה 309 לתקנות) - "נזק בטיחותי" - "שלדה".....
502.....	12. "חובת נאמנות".....
504.....	13. "איסור ביצוע שומת נזיקין במוסך לא מורשה".....
504.....	14. "איסור שימוש בחלק משומש".....
505.....	15. "חלק".....
507.....	שער ד': תביעות בגין נזק רכוש ושמאי מקרקעין
507.....	פרק א': מבוא
509.....	פרק ב': שמאות מקרקעין - מושגי יסוד
509.....	1. שווי שוק.....
509.....	2. מחיר.....
511.....	פרק ג': קביעת שווי למטרות שונות
511.....	1. כללי.....
511.....	2. שומות למטרות שונות - דוגמאות.....
513.....	פרק ד': נתונים ראשוניים המשפיעים על שווי המקרקעין
513.....	1. מבוא.....
513.....	2. רשימת האיפיונים - נתונים.....
515.....	פרק ה': שיטות ההערכה השונות של שוויים של מקרקעין
515.....	1. כללי.....
515.....	2. השיטה השירית.....
515.....	3. שיטת החילוץ.....
515.....	4. השיטה ההשוואתית.....
516.....	5. גישת העלות.....
516.....	6. גישת ההכנסה או גישת היוון ההכנסות.....
517.....	7. היוון דמי השכירות כמודל הערכת שווי מקרקעין.....
519.....	שער ה': מומחים
519.....	פרק א': מומחים - תקנות 87 עד 93 לתקסד"א תשע"ט
519.....	1. תקנות 87 עד 93 לתקנות החדשות (תשע"ט).....
521.....	2. יישום תקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט בפסיקת בתי-המשפט.....
537.....	פרק ב': תשלום תכוף
541.....	פרק ג': ועדות רפואיות - סוגיות שונות

1. בית-הדין מוסמך לדון במסגרת ערעור על החלטות ועדות רפואיות לעררים רק בשאלות משפטיות. במסגרת סמכותו בוחן בית-הדין אם הוועדה טעתה בשאלה שבחוק, חרגה מסמכותה, הסתמכה על שיקולים זרים או התעלמה מהוראה המחייבת אותה 541

2. על-פי הפסיקה, מתן האפשרות להביא ראיות שיסתרו את קביעת המל"ל בדבר שיעור הנכות הצמיתה של הנפגע בתאונת דרכים, תהיה במקרים חריגים בלבד. טעמים שעשויים להצדיק ראיות לסתור הם ניהול לא תקין של ההליך במל"ל, טעמים עובדתיים חדשים כבדי משקל, או טעמים עובדתיים שאם היו עומדים בפני הוועדה היה בהם כדי לשנות את מסקנותיה 542

3. תקנה 8(א) לתקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מומחים) אוסרת על המצאת חוות-דעת רפואית למומחה שהתמנה בתביעה לפי חוק הפלת"ד. האיסור חל גם על דו"חות של הועדות הרפואיות של המל"ל ועל חוות-דעת של מומחים מטעם בעלי הדין עובר לתאונה ולאחריה 542

4. באשר לחובת ההנמקה של הוועדה נקבע, כי בהיותה גוף מעין שיפוטי מוטלת על הוועדה החובה לנמק את החלטתה, באופן המאפשר גם למי שאינו עוסק ברפואה, להתחקות אחר הלך מחשבתה ואחר תקינות הפרשנות שהעניקה להוראות החוק 542

5. הבאת ראיות לסתור את קביעתן של הועדות הרפואיות של המוסד לביטוח לאומי - אימת? 542

6. קביעת שיעור הנכות וסעיפי הליקוי הרלבנטיים הן קביעות רפואיות מובהקות הנמצאות בתחום סמכותה הבלעדית של הוועדה ובית-הדין, ככלל, אינו מוסמך להתערב בהן 545

7. הועדות הרפואיות הן ועדות מעין שיפוטיות ומבחני הפסלות של חברי הועדות דומים למבחני הפסלות של שופטים, כאשר הכלל הוא הקבוע בסעיף 77א(א) לחוק בתי-המשפט (נוסח משולב). הגשת תלונה על השופטים או קבלתה של התלונה כאמור אינן מקימות כשלעצמן עילת פסלות וכי יש להוכיח קיומו של חשש 545

8. ביקורתו השיפוטית של בית-הדין על החלטת וועדה שהתכנסה לאחר פסק-דין מחזיר מוגבלת לבחינת שאלה יחידה - האם מילאה הוועדה אחר הוראות פסק-הדין, אם לאו 545

9. הגשת תביעה להחמרה אינה פותחת מחדש את קביעותיהן החלוטות של ועדות רפואיות קודמות בעניינו של המבוטח 545

10. אשר לעניין קביעת נכות נפשית זמנית ולטענות בעניין בחירת פריט הליקוי, בעת קביעת נכויות זמניות רשאית הוועדה לשקול שיקולים מקלים מאלה ששקלים בעת קביעת נכות צמיתה, לאור השלבים הראשוניים בהליך 546

11. וועדה רפואית לעררים אינה כבולה לנוסח הערר שלפניה, ועליה לבטא את ממצאיה, אף בהיעדר ערעור בנקודה כזאת או אחרת.....546
12. אשר לחובת ההנמקה של הוועדה נקבע בפסיקה, כי בהיותה גוף מעין שיפוטי מוטלת על הוועדה החובה לנמק את החלטתה, באופן המאפשר גם למי שאינו עוסק ברפואה, להתחקות אחר הלך מחשבתה ואחר תקינות הפרשנות שהעניקה להוראות החוק. כמו-כן ראוי, שהחלטת הוועדה תהא ברורה ללא צורך בפרשנות או בהסקת מסקנות.....546
13. אשר לוועדה לעררים (אי-כושר) נקבע, כי הואיל והיא פועלת בתחום שאינו מחייב ידע מיוחד בשדה הרפואה, רשאי בית-הדין להתערב בהחלטתה רק במקרים קיצוניים הגובלים באי-סבירות שכמוה כטעות שבחוק.....546
14. הוועדה רשאית להעדיף את ממצאי הבדיקה הקלינית שנערכה על ידה, על פני ממצאים שהודגמו בבדיקות הדימות.....546
15. "אסכולה" היא דעה מקובלת עדכנית שנקבעה כמבוססת במרכזים רפואיים חשובים, הינה על דעת מומחים מוכרים בעולם, מוצגת כדעה מבוססת במקורות מקצועיים בעלי מעמד מקצועי מכובד, ומבוססת על מחקרים מדעיים רציניים המצביעים באופן משכנע על הופעת קשר סיבתי כאמור, להבדיל מהשערות ואפילו השערות שלא הופרכו על-ידי מחקרים.....547
16. קביעות וועדה רפואית לעררים בבחירת סעיפי הליקוי ושיעור הנכות מצויות במתחם שיקול-הדעת הרפואי של הוועדה וככלל בית-הדין אינו מוסמך להתערב בשיקול-דעת זה מקום שלא הוכח כי נפלה טעות משפטית בהחלטתו.....547
17. בית-הדין, במסגרת סמכותו לדון ב"שאלה משפטית" בלבד, בוחן האם הוועדה טעתה בשאלה שבחוק, חרגה מסמכותה, הסתמכה על שיקולים זרים או התעלמה מהוראה המחייבת אותה.....547
18. מדובר בטענות המכוונות כנגד שיקול-דעתה המקצועי של הוועדה. קביעת שיעור הנכות והתאמת סעיפי ליקוי רלוונטיים הן קביעות רפואיות מובהקות הנמצאות בתחום סמכותה הבלעדי של הוועדה הרפואית ואין בית-הדין מוסמך להתערב בהן. גם אופן עריכת הבדיקה הקלינית הוא עניין רפואי המסור לשיקול-דעתה של הוועדה, ואין בית-הדין מוסמך להתערב בו. כל טענות המערערות לא מצביעות על טעות משפטית בפעולת או בהחלטת הוועדה.....547

19. אין בידי לקבל את טענת המערער כי היה על הוועדה להזהירו משקבעה כי "הגבלת הטווחים אותה מפגין איננה מתיישבת עם הצהרתו בפני הוועד כי נוהג עצמאית", זאת שעה שהמערער העמיד עצמו לבדיקת הוועדה, ופעל לפי שיקול-דעתו באופן שאיפשר לוועדה להגיע לקביעות רפואיות וכן שעה שלא מדובר במקרה בו שקלה הוועדה להפחית מדרגת נכותו של המערער..... 548.
20. אשר לעתירת המערערת כי בית-הדין יקבע בעצמו שיש להפעיל את תקנה 15 ויקבע את שיעורה, הינני סבורה כי המקרה הנדון אינו נכנס לגדר אותם מקרים חריגים ויוצאים מן הכלל שבהם תיקון הטעות גלויה על פניה ואינו מצריך ידע רפואי באופן המצדיק כי בית-הדין יקבע האם יש להפעיל את התקנה בעניינה של המערערת. יובהר, הקביעה האם יש להפעיל את תקנה 15 הינה קביעה מקצועית שהינה בשיקול-דעת הוועדה הרפואית ונתונה לסמכותה. בנסיבות העניין, הרי שאין מקום שבית-הדין יחליף את שיקול-דעתה הרפואי של הוועדה בשיקול-דעתו..... 548.
21. התובע לא העלה כל טענה מהותית ביחס להחלטת הוועדה לגופה ואף אנו לא מצאנו כי נפל פגם בהחלטת ועדת הרשות. התובע בחר למקד תביעתו באופן בלעדי בטענת אי-זימון בא-כוחו ושאלת נוכחותו בדיון. נוכח מסקנתנו כי התובע נכח בועדת הרשות אליה זומן כדין הרי, ומשלא נטענה וממילא לא הוכח כי נפל פגם בוועדה שהתקיימה בנוכחות התובע, אף אם בהיעדר בא-כוחו - הרי שדינה של התביעה להידחות..... 548.
22. עיון בהחלטת הוועדה מעלה כי בבדיקתה את המערער מצאה זו טווחי תנועה בשיעור 30 מעלות וציינה חוסר שיתוף פעולה חלקי. מקובלת עליי טענת המשיב כי הוועדה אינה מחוייבת להזהיר את המערער ככל שמוצאת היא ממצאים המאפשרים לה לקבוע הנכות. כך גם, טענות המערער אודות בדיקת ה- SLR וכי אין בזו כדי להצביע על טווחי תנועה הן טענות רפואיות ואופן בדיקת המערערת מצוי תחת שיקול-דעתה הרפואי של הוועדה..... 549.
23. למקרא החלטת הוועדה שוכנעתי, כי הוועדה דנה באופן מנומק וברור בהשפעה המצטברת של כלל הליקויים על כושר עבודתו של המערער. הוועדה הסבירה את הפער בין שיעור הנכות הרפואית (73%) ובין שיעור הנכות התפקודית (60%) בכך שישנם שני ליקויים שאין להם השלכה על כושר העבודה של המערער (כאב ראש והפרעת הסתגלות), וישנם שני ליקויים אחרים שיש להם השפעה חופפת (CTS ימין ושמאל) כך שמדובר במגבלה תפקודית זהה. בנסיבות אלה, ברורה מסקנת הוועדה שהנכות הרפואית אינה באה לידי ביטוי מלא בדרגת הנכות התפקודית..... 549.

24. על-פי סעיף 123 לחוק הביטוח הלאומי החלטה של וועדה רפואית לעררים ניתנת לערעור ב"שאלה משפטית בלבד", כך שבדין בערעור על החלטת וועדה רפואית לעררים, סמכותו של בית-הדין מוגבלת לבחינת פגמים משפטיים בהחלטת הוועדה. על בית-הדין לבחון האם הוועדה טעתה בשאלה שבחוק, חרגה מסמכותה, הסתמכה על שיקולים זרים או התעלמה מהוראות שמחייבות אותה. כפועל יוצא מכך, בית-הדין אינו מוסמך להתערב בממצאים רפואיים של הוועדה הרפואית לעררים ובהחלטות רפואיות שהן בתחום מומחיותה.....549	
25. בכל הנוגע לבקשת התובעת שבית-הדין ינחה את הוועדה הרפואית או ישיב את עניינה של התובעת לוועדה הרפואית - דין בקשות אלו להידחות. ההליך כאן הוא הליך הכרה ולא ערעור על וועדה רפואית לעררים, ובית-הדין בהליך כאן לא קובע או מנחה את הוועדה הרפואית כיצד עליה לבחון ולפעול.....550	
26. טוען המערער, כי היה על הוועדה לכלול מומחה נוירולוגי ולחלופין, להיוועץ במומחה מתחום זה. אלא שהמערער לא הלין בפני הוועדה בזמן אמת כי הרכבה חסר, ולו סבור היה כי הרכבה של הוועדה חסר, היה עליו להעלות טענותיו אלו כבר בפני הוועדה. מכאן, שאין מקום לקבל את טענת המערער לעניין הרכב הוועדה כאשר זו מועלית באיחור.....550	
27. אחת מהחובות המוטלות על הוועדה הרפואית היא חובת ההנמקה, אשר הינה חיונית גם על-מנת לאפשר ביקורת שיפוטית של בית-הדין על החלטותיה.....550	
28. קביעת קשר סיבתי בין פגימה נטענת לבין התאונה הינה בסמכות הוועדה והיא בגדר שאלה רפואית. יחד-עם-זאת, עיון בפרוטוקול הוועדה, כמו גם המסמכים הרפואיים שצורפו לערעור, מעלה כי קביעת הוועדה בדבר היעדר קשר סיבתי בין תלונות המערער על כאבי הראש לבין התאונה, מבוססת בין היתר על היעדר תיעוד בדו"ח מד"א מיום התאונה אודות חבלת ראש ותלונות בגין כאבי ראש. ואולם, בדו"ח השחרור מהמיון, אליו התקבל המערער ביום התאונה ושעל בסיס תלונות המערער שם בגין הצוואר אף הכירה הוועדה בקשר סיבתי בגין הצוואר לבין התאונה, מעלה כי במיון, התלונן המערער גם על כאבי ראש.....550	
29. אין להידרש לתביעה לדמי פגיעה בגין תאונה כאשר נקבעה דרגת נכות בוועדה רפואית. די בכך על מנת לדחות את התביעה.....551	
30. תקנה 18(א) מגדירה נכה נזקק - כלומר על הוועדה לקבוע שאין לתובע סיכוי לעבודה כלשהיא עקב הפגיעה בעבודה. אין די בכך שהתובע אינו יכול לשוב לעבודה בתחום בו הוא הועסק לפני הפגיעה.....551	

31. במקרה הנדון קבעה הוועדה כי מבחינה רפואית, שיעור דרגת הנכות של המערערת הוא נמוך, וניתן להסיק מכך כי ככזו היא משקפת הגבלה מועטה שאינה מצדיקה קביעה כי המערערת איננה מסוגלת לחזור לעיסוקה. הנה-כי-כן משאין מתקיים התנאי המצטבר הראשון להפעלת התקנה, הרי שמוצדקת קביעתה של הוועדה כי אין להפעיל את תקנה 15 בענינה של המערערת. קביעה זו מושתתת כולה על שיקול-דעתה הרפואי של הוועדה ולא עלה בידי המערערת להוכיח כי נפלה בה טעות משפטית ..... 551.

32. נקודת המוצא לקביעת דרגת אי-הכושר צריכה להיות כי ליקוייו הרפואיים של המבוטח, כפי שאלה נקבעו על-ידי הוועדה הרפואית, מבטאים דרגה אובייקטיבית של אי-כושר לעבוד. מתוך נקודת מוצא זאת על הוועדה לבחון את נסיבותיו האישיות של המבוטח ובכלל זה, ניסיון תעסוקתי, גיל וההשכלה ..... 551.

33. כאשר עניינו של מבוטח מוחזר בפסק-דין לוועדה הרפואית לעררים, ביקורתו השיפוטית של בית-הדין מוגבלת לשאלה האם הוועדה מילאה אחר האמור בפסק-הדין ..... 552.

34. אחת מהחובות המוטלות על הוועדה הרפואית לעררים בהיותה גוף מעין שיפוטי, היא חובת ההנמקה על-מנת לאפשר ביקורת שיפוטית של בית-הדין על החלטותיה. אשר לחובת ההנמקה, עליה להיות ברורה ומפורשת אשר ממנה ילמד לא רק רופא אחר את הלך המחשבה שהביא להחלטה, אלא גם בית-הדין יוכל לעשות זאת ולבחון האם הוועדה נתנה פירוש נכון לחוק ..... 552.

35. במקרים בהם מתקבל ערעור על החלטת וועדה רפואית לעררים רשאי בית-הדין להורות על פסיקת הוצאות לטובת המערער. גם במקרים בהם נדחה ערעור רשאי בית-הדין לשקול חיוב המשיב בהוצאות המערער. אין מדובר בכלל לפיו בכל מקרה יש לחייב את המערער בהוצאות המשיב בשל דחיית ערעורו. הדבר מסור לשיקול-דעת הערכאה הדנה בערעור ..... 552.

36. בהתאם לפסיקה, קיימים שני טעמים מרכזיים בגינם ייעתר בית- המשפט לבקשות להבאת ראיות לסתור: הראשון - טעמים משפטיים, קרי, פגמים מהותיים, כגון תרמית או פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי שנפלו בהליך קביעת הנכות על-פי דין; השני - טעמים עובדתיים חדשים כגון: שינוי מהותי במצבו של הנפגע לאחר שנקבעה הנכות, חסר בהנמקת הוועדה, נכות נוספת שהתגלתה לאחר הקביעה הקודמת, כאשר לא עמדו בפני הוועדה הרפואית עובדות חשובות שיכולות היו לשנות את מסקנותיה וכיוצא בזה. ודוק, מתן היתר להבאת ראיות לסתור הוא בגדר החריג לכלל, בו יש לנקוט במשורה נוכח הרציונל המונח ביסוד המוסד של "קביעה על-פי דין" המבטא שיקולים של יעילות דיונית; לצד האמור, כאשר מתעוררים ספקות וסימני שאלה באשר לקביעות הוועדה הרי שהכף תיטה לבירורם נוכח תכליתו הראשונית של כל הליך שיפוטי - בירורה של אמת.....553

37. בהתאם לסעיף 123 לחוק הביטוח הלאומי במסגרת ערעור על החלטות ועדות לעררים, מוסמך בית-הדין לדון בשאלות משפטיות בלבד. על בית-הדין לבחון אם הוועדה טעתה בשאלה שבחוק, חרזה מסמכותה, הסתמכה על שיקולים זרים או התעלמה מהוראה המחייבת אותה.....553

38. לא ניתן להעביר למומחה חוות-דעת רפואיות או החלטות של ועדות רפואיות כלשהן.....553

39. בית-הדין נעדר סמכות לדון בהיבט הרפואי של קביעת הנכות, וכי התאמת הנכות בהתאם לפריטי הליקוי הרלוונטיים היא קביעה רפואית מובהקת, הנמצאות בתחום סמכותה של הוועדה וככלל, לא ייטה בית-הדין להתערב בה.....553

40. בהתאם להוראות תקנה 15 לתקנות יש לבחון התקיימותם של שני תנאים מצטברים לצורך הפעלתה: הראשון - מסוגלות המבוטח לחזור לעבודתו או לעיסוקו, והשני - כי הנכות הביאה לירידה ניכרת ולא לזמן מוגבל בהכנסותיו.....554

41. אחת מהחובות המוטלות על הוועדה הרפואית לעררים, שהיא גוף מעין שיפוטי היא חובת ההנמקה על-מנת לאפשר ביקורת שיפוטית של בית-הדין על החלטותיה. מלאכת קביעת שיעור הנכות וסעיפי הליקוי הרלוונטיים הן קביעות רפואיות מובהקות הנמצאות בתחום סמכותה הבלעדית של הוועדה ובית-הדין, ככלל, אינו מוסמך להתערב בהן..554

42. אמנם מלאכת התאמת פריט הליקוי מצויה בסמכותה הרפואית של הוועדה, אולם סמכות זו אינה פוטרת את הוועדה מהחובה לנמק את קביעותיה ביחס לסעיפי הליקוי, היינו לפרט את ההשלכות התפקודיות - התפקוד הנפשי, החברתי וכושר העבודה של המערערת, כדרישות סעיפים הליקוי.....554

43. הוועדה, בהחלטתה שלא להפעיל את תקנה 15, לא ערכה כל דיון בטענות המערער ולא נימקה את החלטתה כלל. כל שנרשם בהחלטה ביחס לתקנה 15 הוא כי "הוועדה הרפואית החליטה לדחות את הערעור על תקנה 15 מסוגל לעבודתו". אין מדובר בהנמקה המתמודדת עם טענות המערער ובוודאי שלא ניתן להסתפק בה 554

44. החלטת הוועדה בענייננו אינה עומדת בסטנדרט ההנמקה הנדרש. אכן ההחלטה בדבר היעדר מעקב מסודר בתחום הרואמטולוגי מצויה בתחום שיקול-דעתה הרפואי של הוועדה, אולם היא מחייבת נימוק, בהיעדרו לא ניתן להתחקות אחר הלך מחשבתה ולהבין כיצד היעדר מעקב כאמור מביא למסקנה בדבר שלילת הקשר הסיבתי. בהקשר זה צודק המערער כי על פניו מדובר בהנמקה שמתאימה לקביעה בדבר היעדר נכות, במובחן מהיעדר קשר סיבתי. לכך מתווסף הפער בין הנכתב בסעיף האבחנות בפרוטוקול הוועדה - "קיים קשר סיבתי" לבין מסקנות הוועדה בשורה התחתונה - "אין קש"ס בין האירוע הנדון למחלה". יוצא איפוא כי החלטת הוועדה מסתכמת במסקנה כללית בלבד. מדובר בפגם המצדיק החזרת עניינינו של המערער לוועדה 555

45. בית-הדין מוסמך לדון במסגרת ערעור על החלטות ועדות רפואיות לעררים רק בשאלות משפטיות. במסגרת סמכותו בוחן בית-הדין אם הוועדה טעתה בשאלה שבחוק, חרגה מסמכותה, הסתמכה על שיקולים זרים או התעלמה מהוראה המחייבת אותה 555

46. בהתאם לחוק הביטוח הלאומי ערעור על החלטות של ועדות רפואיות לעררים או ועדות לעררים יידון בשאלה משפטית בלבד. כפועל יוצא, התערבות בית-הדין בהחלטות ועדות אלה מוגבלת לקיומם של פגמים משפטיים בהתנהלות הוועדה, כדוגמת פעולה מתוך טעות שבחוק, חריגה מסמכות או פעולה מתוך שיקולים זרים 555

47. אחת מהחובות המוטלות על הוועדה הרפואית לעררים בהיותה גוף מעין שיפוטי היא חובת ההנמקה, אשר היא חיונית גם על-מנת לאפשר ביקורת שיפוטית של בית-הדין על החלטותיה. ההנמקה צריכה שתהיה כזאת שממנה ילמד לא רק רופא אחר את הלך המחשבה שהביא להחלטה, אלא גם שבית-הדין יוכל לעשות זאת ולעמוד על כך אם הוועדה נתנה פירוש נכון לחוק 556

48. כאשר עניינינו של מבוטח מוחזר לוועדה רפואית לעררים לדיון מחדש בעקבות פסק-דין שבו נקבעו הוראות, על הוועדה לקיים את הוראות פסק-הדין במדויק ובמלואן, להתייחס לאמור בפסק-הדין ואל לה להתייחס לנושאים שלא פורטו בו 556

49. בית-הדין מוסמך לדון במסגרת ערעור על החלטות ועדות רפואיות לעררים רק בשאלות משפטיות. כאשר כבר נקבע כי במסגרת סמכותו בוחן בית-הדין אם הוועדה טעתה בשאלה שבחוק, חרגה מסמכותה, הסתמכה על שיקולים זרים או התעלמה מהוראה המחייבת אותה. עוד נקבע כי קביעת שיעור הנכות וסעיפי הליקוי הרלוונטיים הן קביעות רפואיות מובהקות הנמצאות בתחום סמכותה הבלעדית של הוועדה ובית-הדין אינו מוסמך להתערב בהן 556

שער ו': מינוי מומחה רפואי על-פי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים ותקנותיו 557

פרק א': הדין 557

1. סעיפים 6א ו-6ב לחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים 557

2. תקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מומחים), התשמ"ז-1986 557

פרק ב': כללי 563

פרק ג': המומחה הרפואי - סעיף 6א לחוק 565

1. כללי 565

2. מיהו מומחה? 566

3. "נושא רפואי אחר" 567

4. מתי יש למנות מומחה רפואי? 568

5. הגשת תביעה נגד מומחה מטעם בית-המשפט 572

פרק ד': מסמכים שניתן להגיש למומחה הרפואי 575

פרק ה': העברת מסמכים למומחה 577

1. כללי 577

2. אבחנה בין תקנה 8 לתקנה 2(ב) לתקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מומחים), התשמ"ז-1986 580

פרק ו': מסמכים שאין למסור למומחה 585

פרק ז': העברת חומר למומחה לאחר מתן חוות-הדעת 589

פרק ח': חקירת המומחה 591

פרק ט': קביעת דרגת נכות על-פי דין אחר 595

פרק י': נכות זמנית ונכות יציבה 597

פרק י"א: פסילת מומחה ומינוי מומחה חלופי 599

פרק י"ב: מימון ביניים של שכר המומחה 601

פרק י"ג: סיכום 603

פרק י"ד: מומחים - מינוי, פסילה, ראיות לסתור ועוד - ההלכה הפסוקה 605

1. הצגת חוות-דעת של מומחה שנבצר ממנו להגיע לבית-המשפט בפני המומחה החדש שמונה 605

2. מינוי מומחים בהסכמת הצדדים בתחום הנזירולוגיה, האורטופדיה והפסיכיאטריה 605

3.	דחיית בקשת רשות לערער על אי-מתן היתר להבאת מומחה תעסוקתי	605
4.	דחיית בקשה למינוי מומחה בתחום הנירולוגיה	606
5.	דחיית בקשה למינוי מומחה בתחום הנירולוגי	607
6.	מינוי מומחה בתחום הנירולוגיה	608
7.	קבלת בקשה למינוי מומחים בתחום אורטופדיה, נירוכירורגיה, פסיכיאטריה ו-א.א.ג.	609
8.	החלטה על מינוי מומחה לאחר קביעת קדם משפט	609
9.	קבלת בקשה למינוי מומחה נירולוג	610
10.	דחיית בקשה למינוי מומחה שיקומי	610
11.	קבלת בקשה למינוי מומחה - הראומטולוגיה	611
12.	דחיית בקשה למינוי מומחה בתחום הנירוכירורגיה וכירורגית פה ולסת	611
13.	מינוי מומחים בתחום נירולוגיה, אף אוזן גרון ועיניים	612
14.	דחיית בקשה להוצאת חוות-דעת מומחה המתארת את פגיעות התובע	612
15.	אין להציג קביעת ועדת המלי"ל בפני המומחה	613
16.	פסילת חוות-דעת המומחה בתחום הראומטולוגיה לאור אי-הצגת כל המסמכים הרפואיים	613
17.	קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום הכירורגיה והפסיכיאטריה	614
18.	דחיית בקשת ערעור על החלטת בית-המשפט - מינוי מומחה לסכרת ודחיית בקשות לסתור	615
19.	דחיית בקשת רשות ערעור על קביעת הנכות של המומחית	615
20.	דחיית בקשה למינוי מומחה פה ולסת במקום מומחה אף-אוזן-גרון	616
21.	ערעור על אי-הסכמה להוכיח מצב רפואי עובר לתאונה	617
22.	ערעור על החלטת מינוי מומחה להראומטולוגיה	618
23.	הצגת חוות-דעת המומחים למומחה העזר	619
24.	מינוי מומחה נוסף אינו סותר את כוונת החוק	619
25.	קבלת בקשה למינוי מומחים רפואיים	621
26.	בקשה למינוי מומחים רפואיים בתחום פסיכיאטרית ילדים, כירורגיה פלסטית ילדים ושיקום	622
27.	קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום הסכרת	623
28.	קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום האנדוקרינולוגיה	623
29.	בקשה להשלמת החלטה בקשר למינוי מומחה	624
30.	ערעור על הסכמה להצגת מסמכי הוועדה הרפואית ומינוי מומחה	625
31.	קבלת בקשה למינוי מומחים בתחום הנפשי והאורתופדי	626

32. קבלת בקשה למינוי מומחה לקביעת מצבו הרפואי של התובע בעבר	627
33. בקשה למינוי מומחה בתחום הרפואי	627
34. פגיעה בעמוד שדרה צווארי ומותני - דחיית בקשה להתיר שאלות הבהרה למומחה מטעם בית-המשפט בצירוף פרוטוקולי ועדות רפואיות מטעם המוסד לביטוח לאומי	628
35. פגיעה לכאורה בעמוד השדרה - בקשה למינוי מומחה	628
36. דחיית בקשה להבאת מומחה פסיכיאטר שמומחיותו ברפואת השינה	629
37. קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום הפסיכיאטריה	630
38. מינוי מומחה בתחום האורתופדיה	630
39. קבלת בקשה למינוי מומחה אורתופדי	630
40. פסילת מומחים על-ידי התובע	631
41. קבלת בקשת להבאת ראיות לסתור ודחיית בקשה להצגת חוות-דעת מומחה	632
42. דחית בקשה לאסור הבאת ראיות לסתור את החלטת ועדת הערר של המל"ל	632
43. קבלת ערעור להבאת ראיות לסתור את קביעת המל"ל	633
44. בקשה לערעור על אי-מתן היתר להבאת ראיות לסתור את קביעת הוועדה הרפואית	634
45. קבלת בקשה להבאת ראיות לסתור - מינוי מומחים בתחום עיניים, נוירולוגיה ופסיכיאטריה	635
46. דחיית בקשה להבאת ראיות לסתור	636
47. פגיעה בגפיים התחתונות על רקע מחלת סוכרת - בקשה להבאת ראיות לסתור	637
48. בקשה להבאת ראיות לסתור	637
49. דחיית בקשה להבאת ראיות לסתור - כאבי ראש פוסט חבלתיים	638
50. בקשה להבאת ראיות לסתור	639
51. בקשה למינוי מומחה	642
52. פטור מהגשת חוות-דעת רפואית	644
53. בקשה להבאת ראיות לסתור	648
54. בקשה לתיקון כתב התביעה על-ידי צירוף חוות-דעת נגדית	651
55. בקשת התובע לפטור אותו מתשלום חלקו בשכר-טרחתם של המומחים הרפואיים בתחום האורתופדיה, הפסיכיאטריה והנוירולוגיה, אשר עתידים להתמנות מטעם בית-המשפט לשם בחינת מצבו הרפואי, וכפועל יוצא להשית את שכר הטרחה במלואו על כתפי הנתבעות	652

56. בקשת התובע, באמצעות הוריו, לפטור אותו מהגשת חוות-דעת רפואית בתחום הפסיכיאטריה ובתחום האורולוגיה, ולהורות על מינוי מומחה מטעם בית-המשפט לבדיקת מצבו של התובע בתחומים אלו.....	652
57. התובעת לא פעלה בהתאם להחלטת בית-המשפט, ולא הגישה חוות-דעת רפואית במועד שנקבע לכך ואף לא הגישה בקשה להארכת מועד ו/או כל בקשה אחרת מתאימה-אי לכך הורה בית-המשפט על מחיקת התביעה.....	653
58. תקנה 87(ג) לתקנות החדשות לא באה לשנות מעיקרא המשטר הדיוני הקודם שנהג, אלא ביקשה אך לחדד ו"לעשות סדר".....	653
59. בקשה להוצאת חוות-דעת שצורפה לתצהיר.....	653
60. בקשת הנתבעת 2 לסילוקה של התביעה כנגדה על-הסף מן הטעם של היעדר צירוף חוות-דעת רפואית לכתב התביעה לצורך הוכחת "עניין שברפואה".....	654
61. בקשה לפטור מהגשת חוות-דעת רפואית בתחום הנפשי.....	655
62. תובע הנסמך על חוות-דעת רפואית בכתב התביעה, מציג חזית דיון בעניינים של רפואה על-פיה מתנהל ההליך. כל שינוי לאחר מכן, אמור לקבל את אישורו של בית-המשפט ואישור כזה יתקבל רק במקום שהדבר מוצדק ונדרש. לתובע אין את הזכות להגיש חוות-דעת חלופיות כרצונו, גם אם הגיע למסקנה שחוות-דעת אחרת תשרת טוב יותר את עניינו.....	655
63. בהתאם לתקנה 87(ט) לתקנות החדשות רשאי בעל דין להגיש חוות-דעת נוספת, בכפוף לקבלת אישור בית-המשפט. במקרה הנדון לא היה איפוא מקום להגשת חוות-הדעת המשלימה הנוספת מטעם התובעים, בטרם התבקש וניתן אישור בית-המשפט להגשתה.....	656
64. בהתאם לתקנה 87(ב) לתקנות החדשות "בית-המשפט רשאי, אם מצא הצדקה לכך, לפטור בעל דין מצירוף חוות-דעת בעניין שברפואה לכתב הטענות או לדחות את מועד הגשתה...". ניתן לסבור שבתקנות החדשות קיימת גמישות רבה יותר לגבי האפשרות להפעיל את הסמכות לפטור מהגשת חוות-דעת, שכן אין צורך עוד "בטעמים מיוחדים שירשמו" כנדרש בתקנה 127 לתקנות הישנות.....	656
65. בכל הקשור לרכיב בהחלטה קמא, שהשית את תשלום שכר-טרחת המומחה החלופי על שני הצדדים שווה בשווה - אף ברכיב זה בית-המשפט לא ראה מקום להתערב, מאחר שמדובר בהחלטה דיונית באופייה, בה ערכאת הערעור ממעטת להתערב.....	656
66. אי-פסילת חוות-דעת מומחה.....	656
67. דחיית בקשה להגשת חוות-דעת נוספת.....	659
68. בקשה לפסילת חוות-דעת מומחה.....	662
69. פסילת חוות-דעת.....	671